

Anica Mikuš Kos

Humanitarna in razvojna pomoč Slovenske filantropije otrokom, ki so jih prizadela vojna dogajanja

V sestavku prikazujemo humanitarno in razvojno pomoč otrokom na področjih prizadetih z vojnami, terorizmom in revščino, ki so jo od leta 1992 dalje zagotavljali Slovenska filantropija – SF (do leta 1997 pod nazivom Slovenska fundacija) in hčerinska organizacija Ustanova, skupaj v sodelovanju z institucijami in NVO v Sloveniji in tujini. Izvajalci projektov so bili strokovnjaki iz Slovenije (pedagogi, socialni delavci, psihologi, psihiatri in drugi strokovnjaki), sodelovali pa so tudi strokovnjaki iz tujine. Financerji programov so bili Republika Slovenija in druge države ter tuje nevladne organizacije.

Dejavnosti pomoči otrokom smo izvajali v Sloveniji (za otroke begunce s Hrvaške, iz Bosne in Hercegovine, s Kosova), v državah nastalih iz nekdanje Jugoslavije (BiH, Črna gora, Kosovo, Makedoniji, Srbija), v severno kavkaških republikah Ruske federacije (Čečenija, Ingušetija, Severna Osetija), Moldaviji, Iraku, Iraškem Kurdistanu, Pakistanu in Maroku. V sedanjem času skrbi SF za otroke brez spremstva. To so osebe, mlajše od 18 let, ki se nahajajo zunaj matične države in so brez spremstva staršev oziroma zakonsko ali po običaju določenega skrbnika. So ena najranljivejših skupin, zaradi česar potrebujejo posebno skrb in zaščito. SF izvaja skrbništva in mentorstva za otroke brez spremstva, jim nudi psihosocialno pomoč in podporo, učenje slovenskega jezika in drugo učno pomoč, družabne aktivnosti ter pomoč pri vključevanju v družbo. Poleg omenjenega izvaja individualno in splošno zagovorništvo ter se zavzema se za izboljšanje zaščite otrok brez spremstva na sistemski ravni.

Humanitarna in razvojna pomoč

Humanitarna pomoč je namenjena ljudem v stiski zaradi masovnih katastrof, kot so naravne in tehnične nesreče, ter vojna in teroristična dogajanja.

Razvojna pomoč je pomoč držav za podporo razvoja revnih držav. Namenjena je predvsem zmanjševanju revščine in dolgoročnemu izboljševanju kakovosti življenja ljudi. Razvojna pomoč naj bi prvenstveno aktivirala domače vire in zagotavljala trajne izboljšave. Obe obliki pomoči - humanitarna in razvojna, vsebujeta materialno pomoč, pomoč v znanju in ljudeh. Psihosocialna pomoč je namenjena zmanjševanju trpljenja ljudi, krepitvi njihovih notranjih sil za obvladovanje izgub in travm, hitrejšemu okrevanju in normalizaciji njihovega delovanja in življenja.

Pogosto, vsaj kar zadeva mehki del pomoči, razmejitev med humanitarno in razvojno pomočjo ni jasna. Mnogi pravijo, da je že v humanitarnih programih potrebno predvideti dolgotrajne učinke, koristnost v času povojne obnove in razvoja. Dober primer za to so psihosocialni programi za učitelje. Pridobljena znanja za pomoč otrokom v času oboroženih konfliktov ali begunstva lahko lokalni učitelji, vključeni v programe, koristno uporabljajo po vojni za pomoč otrokom v stiskah, kar pomeni, da pridobljena znanja in izkušnje vplivajo na kakovost povojne šole.

Otroci in vojna – psihosocialna prizadetost in možnosti pomoči

V skupinah, prizadetih od vojnih dogajanj in terorizma, predstavljajo otroci posebno ranljivo skupino, ne glede na to, ali so begunci ali ostajajo na svojem ozemlju. Na srečo pa so otroci skupina, katero najlažje dosežemo s programi psihosocialne pomoči. Otroci so praviloma vključeni v šolo, zato znotraj le-te lahko pomagamo velikemu številu otrok.

Slovenska izkušnja v času zadnjih balkanskih vojn je pokazala, da so otroci begunci vključeni v šolo, zato jim je mnogo lažje zagotoviti psihosocialno pomoč kot odraslim. Šola in šolanje v kriznih situacijah zagotavljata vsaj eno razsežnost normalnega življenja otrok. Normalizacija se kaže predvsem v vključevanju otrok v strukturirano in redno dejavnost šole. Otroci – učenci obdržijo svojo socialno vlogo in obveznosti – obiskovanje šole in učenje. Niso kot odrasli porinjeni v izgubo svojih socialnih vlog, v

brezdelje in pasivnost življenja v begunskih centrih. Psihosocialni programi vgrajeni v delovanje šole, predvsem pomoč učiteljev, lahko dosežejo mnoge čustveno prizadete otroke, ki iz razumljivih razlogov, nikoli ne bodo prejemniki strokovne psihološke pomoči. Za otroke je najlažje organizirati prostočasne dejavnosti, kot so na primer Unicefovi projekti »Varen prostor«. Zaradi fleksibilnosti in velikih zmožnosti okrevanja, veliki večini otrok lahko pomagamo s tako imenovanimi nizkopražnimi oblikami pomoči, kot so pomoč učiteljev, pomoč prostovoljcev in vrstnikov.

Programi SF, namenjeni psihičnemu okrevanju in varovanju duševnega zdravja otrok prizadetih od vojnega nasilja, so predvsem namenjeni usposabljanju, motiviranju in krepitvi odraslih, ki skrbijo za otroke v okviru organiziranih dejavnosti - institucij (šol, vrtcev, zdravstvenih ustanov) ali v okviru skupnosti (nevladne organizacije, prostovoljci, prostočasne dejavnosti). Ta pristop je ekonomičen. Z njim omogočamo pomoč velikemu številu otrok in trajnostno korist. Udeleženci programov lahko koristijo pridobljena znanja in izkušnje za veliko število otrok tudi v povojnih okoliščinah.

Kaj je prispevalo (in prispeva) k uspešnosti programov

Uspešnost programa je odvisna od številnih dejavnikov, predvsem od njegove prilagojenosti situaciji in kontekstu - potrebam, vrednotam in mentaliteti. Mnogo manj se govori o odnosni ali psihosocialni razsežnosti izvedbe programa, ki zavzema človečnost, angažiranosti izvajalcev, spoštljiv in partnersko sodelujoč odnos izvajalcev do porabnikov. Pomembne pa so tudi druge okoliščine, denimo okoliščine političnega ali zgodovinskega značaja.

K dobri sprejetosti in učinkovitost slovenskih programov na področju nekdanje Jugoslavije so gotovo prispevali geografska bližina, nekdanja povezanost, skupna zgodovina, skupno obdobje socialistične ureditve, sorodnost sistemov (šolskega in zdravstvenega sistema), podobna dinamika dogajanj tranzicijskega procesa, prejšnje prijateljske in strokovne vezi in ne nazadnje zmožnost komuniciranja v jeziku nekdanjih jugoslovanskih republik. Poznavanje in raba lokalnega jezika sta za delo

na področju psihosocialne pomoči, izobraževanja, aktiviranja socialnega kapitala zelo pomembni, saj je jezik glavno orodje psihosocialnega delovanja.

Za ilustracijo navajam delovanje na Kosovu, kjer je bilo izvedenih največ programov Slovenije za psihosocialno pomoč otrokom. Samo v programe za učitelje je bilo vključenih več kot 11.000 učiteljev, to je skoraj polovica vseh učiteljev na Kosovu. Kritična masa udeležencev izobraževalnih ciklusov zagotavlja vplivnost programa na ravni šolskega sistema in skupnosti. Četudi je jezik Kosova albanščina, je bilo možno z jezikom, ki smo ga nekoč imenovali srbsko-hrvaški, komunicirati z veliko večino učiteljev in s kosovskimi strokovnjaki, ki so se v okviru projektov usposobili za vodenje programov. Dobremu sprejemu slovenskih strokovnjakov je botrovala tudi nekdanja podpora Slovenije Kosovu, denimo v času stavke rudarjev v Trebči. Pri delovanju v Srbiji so pomagale tudi nekdanje strokovne in osebne povezave in sodelovanja. V prvih letih po razpadu Jugoslavije je k dobri sprejetosti programov in zaupanju na področjih nekdanje Jugoslavije prispeval ugled Slovenije, ki je veljala v nekdanji Jugoslaviji za najbolj razvito republiko, od katere se je bilo možno veliko naučiti.

S Kavkazom nas je povezovala skupna socialistična preteklost in sorodnost šolskega sistema, zgodovina skupnega boja proti fašizmu, ki je danes mnogo bolj živa na Kavkazu kot v Sloveniji, mnogi cenjeni produkti slovenske industrije, med njimi zlasti majice tovarne Beti, Iskrini hladilniki in seveda Krkina zdravila.

Pri delovanju v drugih državah, zlasti v Iraku, je bil vpliven zgodovinski spomin na vključenost v skupino neuvršenih držav in izobraževanje mnogih študentov iz teh držav v nekdanji Jugoslaviji.

Izhodišča delovanja

Izhajali smo iz prepričanja, da so za otroke, ki so doživeli travme, izgube, zlo nadvse pomembna doživetja in izkušnje dobrega. Te delujejo kot protiutež slabemu, ščitijo otroka pred trajnostjo poškodb, pospešujejo okrevanje, vzdržujejo upanje in vero v človečnost. Zato je aktiviranje človeških virov podpore, empatije in solidarnosti osnovni pristop psihosocialne pomoči.

Drugi pristop je aktiviranje otroka za normalno izpolnjevanje razvojnih nalog, delovanje v šoli, za prosocialno delovanje v svoji skupnosti. Poskušamo krepiti otrokove notranje energije, sposobnosti, strategije obvladovanja težav, travm in izgub. To dosegamo predvsem s pomočjo aktiviranja zunanjih virov pomoči otroku v stiski (šola, učitelj, prostovoljec), z organizacijo pristočasnih dejavnosti (športnih dejavnosti, igre), spodbujanjem druženja in vrstniške podpore. Vse to omogoča širjenje interesov, lastno aktiviranje, bolj pozitivno vizijo sveta, ljudi in medčloveških odnosov. Del tega procesa je krepitev samopodobe. Boljša samopodoba, občutek, da lahko uravnava vsaj del svojega življenja, šolsko delo, odnose z vrstniki in dnevne aktivnosti, povečuje otrokove zmogljivosti obvladovanja neugodnih okoliščin in doživetij. Pri otrocih, ki so doživeli travmatske dogodke ali dogajanja, pomagajo tudi običajne, navidez morda neznatne, a za otroka zelo pomembne v vsakodnevno življenje vgrajene pozitivne vsebine.

Vse kar smo našteali, zadošča za veliko večino otrok, da, ob vsem prestanem trpljenju, ostanejo v psihosocialnem smislu zdravi – imajo normalne odnose z drugimi, opravljajo svoje naloge, in obvladujejo nove stiske. Trpljenje in spomin na doživeto in izgubljeno se sicer ne zbršeta, ostajata shranjena v osebem spominu, toda ne načenjata tega, kar skrajšano imenujemo duševno zdravje. Vendar to ne velja za vse otroke. Med njimi so taki, sicer razmeroma maloštevilni, ki potrebujejo intenzivno in strokovno pomoč za celjenje svojih ran, a na žalost jih zelo malo od njih tako strokovno pomoč dejansko dobi.

Seveda se ob tem lahko vprašamo, zakaj so potrebni psihosocialni projekti, če za okrevanje zadoščajo že »samo« izboljšanje kakovosti življenja, vključenost v pristočasne dejavnosti, aktivnost otrok v skupnosti, dobra šola, razumevajoči in podpirajoči učitelji, ki nudijo v okviru šole nizkopražno psihosocialno in psihopedagoško pomoč? Preprosto zato, ker v okoliščinah oboroženih spopadov, begunstva, povojnih ran in bede, tega ni možno doseči brez posebnih ukrepov to je psihosocialnih programov pomoči otrokom. Ne gre le za to, da v okviru psihosocialnih programov zagotovimo potrebna denarna sredstva, denimo za izpopolnjevanje in krepitev učiteljev za vlogo psihosocialnih pomočnikov ali za organizacijo pristočasnih dejavnosti, ampak ljudje, ki vodijo psihosocialne programe, prinašajo spodbude,

energije, razvijajo v prizadeti skupnosti socialni kapital, ki je potreben za okrevanje otrok.

Izhodišče naših programov je zmanjševanje trpljenja otrok. V projektih pomoči otrokom, prizadetih od masovnih zaradi ljudi povzročenih nesrečah, se praviloma izpostavlja kot osnovni cilj preprečevanje dolgotrajnih motenj, kot je denimo posttravmatska stresna motnja. O zmanjševanju trpljenja se malo piše in govori. Zdi se, da trpljenje samo ni zadosten argument za financiranje in izvajanje projektov pomoči. Danes vemo, da velika večina otrok okreva po še tako hudih doživetjih tudi brez psihosocialnih programov, psihologov in psihiatrov. Toda njihovo trpljenje zaradi vojnih in sorodnih dogajanjih je neizmerno in neizmerljivo. Etično vodilo programov psihosocialne pomoči je zmanjševati trpljenje otrok. Otrok ima pravico do podpore, ki zmanjšuje trpljenje in krepi sposobnost prenašanja in obvladovanja vsega hudega.

Večkrat so nas spraševali, zakaj nismo najprej poskrbeli za najbolj prizadete otroke. Tu je več odgovorov. Veliko nevladnih organizacij in strokovnih institucij nudi specializirano strokovno pomoč travmatiziranim otrokom. Toda koristnikov te pomoči je zelo malo. Razlogi za nekoristnost te pomoči so številni: praktična nedosegljivost strokovnih služb (službe pomoči so v mestih, masakri se dogajajo v vaseh), pomanjkanje pripravljenosti, možnosti, energije staršev, da pripeljejo otroka, oblike psihološke pomoči so jim tuje, ne prepoznavajo vrednosti takšne pomoči, strah pred stigmatizacijo in predvsem eksistenčna situacija, v katerih so prioritete preživetja na prvem mestu. Zato smo se usmerili v široki spekter pomoči vsem otrokom prizadetim od vojnih dogajanj in begunske situacije. Nespecifične oblike psihosocialne podpore, ki koristijo manj prizadetim, pa koristijo tudi hudo prizadetim.

Pogosto vprašanje je bilo tudi, zakaj se nismo usmerili predvsem v delo s starši, saj so oni naj bolj pomembni za otrokovo dobrobit. V okoliščinah vojne in begunstva, se zmogljivosti staršev za pomoč otrokom znatno zmanjšajo. Sami so prestrašeni, žalostni, zaskrbljeni, preobremenjeni z lastno prizadetostjo. Nemalokrat je tako, da otrok, ki je hitreje okreval, deluje kot zdravilec svojih staršev. Z razpoložljivimi človeškimi in finančnimi viri, bi lahko nudili pomoč le maloštevilnim staršem. Mnogi naše pomoči niti ne bi sprejeli. V šoli pa so bili dostopni vsi otroci. Pa tudi učitelje

smo usposabljali za sodelovanje s starši. Potem je tudi vprašanje jezika – če ne znaš jezika, težko, tudi ob prevajalcu, nudiš neposredno pomoč. Ko je šlo za narode nekdanje Jugoslavije in zlasti za begunce v Sloveniji, smo veliko dela opravili tudi s starši.

Vodila psihosocialnih programov pomoči otrokom, žrtvam oboroženih konfliktov, terorizma in bede

Duševno zdravje za vse otroke: To vodilo je skladu z načelom Svetovne zdravstvene organizacije »Zdravje za vse«. Za razliko od psiho-terapevtskih programov, ki dosežejo zelo malo otrok, so dragi in uporabljajo zahodne metode zdravljenja, ki pretežno niso ustrezne okoliščinam drugačnih prostorov, smo razvijali modele s katerimi smo lahko dosegli veliko število otrok ali kritično maso otrok v skupnosti, ki jo je program pokrival. Poleg tega so ti programi opremili udeležence z znanji in izkušnjami uporabnimi tudi pri njihovem delu po krizni situaciji, torej so imeli trajnostno kakovost. To vodilo smo najučinkoviteje udeleženi z vgrajevanjem psihosocialnih programov v šole in z izobraževanjem in senzibiliziranjem zdravstvenih delavcev za psihosocialne probleme ljudi, ki prihajajo k njim po zdravstveno pomoč in z usposabljanjem prostovoljcev.

Vključevanje najbolj prizadetih iz najbolj oddaljenih področij: Značilnost naših programov je tudi ta, da vključujejo udeležence, šole, skupnosti v oddaljenih krajih, ki so bili najbolj prizadeti z oboroženimi konflikti in nasiljem. Za razliko od mnogih programov, ki v kriznih situacijah ali po krizi preplavijo velika mesta in zlasti prestolnice, so naši programi umeščeni in izvedeni v najbolj prizadetih področjih ne glede na njihovo geografsko lokacijo. Dogajajo se v ruralnih področjih, ki so bila posebej prizadeta od vojnih dogajanj in v katerih ni mentalno-higienskih institucij.

Skupnostni pristop: Naziv ima več pomenov. Prvi je ta, da nas zanima psihosocialno zdravje skupnosti, kar pomeni, da mora naša pomoč doseči veliko število otrok in kritično maso učiteljev v skupnosti. Količinska dimenzija je v perspektivi okrevanja skupnosti nadvse pomembna. Pristopi naj bodo nizkopražni, izvedljivi v običajnih življenjskih okoliščinah ljudi. To pomeni, da so ti pristopi vgrajeni

v šolo, v vrtec, v osnovno zdravstveno varstvo, vključujejo sodelovanje z verskimi voditelji, aktiviranje prostovoljcev in drugih komponent skupnostnega socialnega kapitala. Izraz »skupnostni pristop« pa ne pomeni le, da je »skupnost kot celota prejemnik pomoči«. V enaki meri pomeni tudi jačanje in aktiviranje virov pomoči v skupnosti, pomeni »skupnost za duševno zdravje posameznika in skupnosti«.

Piramida zaščite duševnega zdravja: Psihosocialno pomoč otrokom smo pričeli razvijati skozi dejavnosti vgrajene v šolo in skupnost. Pretežno so jih izvajale osebe, ki niso bile strokovnjaki s področja duševnega zdravja (učitelji, zdravstveni delavci, prostovoljci, verski voditelji, laični pomočniki). Pri svojem delu so koristili splošna ali v poklicu pridobljena znanja o duševnosti, svoje osebne in strokovne izkušnje, svojo modrost in dodatna znanja, ki so jih pridobile na psihosocialnih usposabljanjih. Tako smo razvijali nizkopražno, a vendar učinkovito pomoč za veliko število otrok v njihovih življenjskih okoljih. Piramido smo s časom nadgrajevali., na primer z dopolnilnim usposabljanjem šolskih svetovalnih delavcev na Kosovu in Severnem Kavkazu in z razvojem Svetovalnih centrov za otroke, starše in učitelje na Kosovu, v Srbiji in v Iraku. Razvijanje visoko specializirane strokovne pomoči smo prepustili drugim humanitarnim organizacijam.

Pozitiven pristop k duševnemu zdravju: To je usmeritev v krepitev otrokovih sil obvladovanja, odpornosti, varovalnih dejavnikov in aktiviranje otrok za izpolnjevanje vsakodnevnih nalog, za socialne in športne dejavnosti, za igro, učenje ter za šolsko delo.

Prilagojenost programov potrebam, družbenemu kontekstu, kulturni tradiciji:

Morda se zdi navedeno vodilo samoumevno. Toda tisti, ki delamo na področju humanitarne ali razvojne pomoči, se vse prevečkrat srečujemo s programi, ki ne pokrivajo prioritarnih potreb države prejemnice ali so včasih celo neprimerni okoliščinam in kulturi.

Vpetost v obstoječe sisteme in socialne mreže: Če želimo doseči veliko število otrok ali kritično maso otrok, je potrebno vgraditi dejavnosti pomoči v obstoječe sisteme, kot so zdravstveni sistem in predvsem šolski sistem. Zato so naši programi tesno povezani z obstoječimi lokalnimi službami in strukturami in ne predstavljajo

paralelnega sistema. Programi so načrtovani in izvajani v partnerskem odnosu z lokalnimi institucijami in nevladnimi organizacijami. Dobro partnerstvo z lokalnimi nevladnimi organizacijami, institucijami, lokalnimi oblastmi je pogoj za uspešno izvedbo programa.

Razvijanje sinergij v znanju in energijah: Kar zadeva neposredne koristnike naših programov, je bilo očitno, da imajo učitelji, zdravstveni delavci in prostovoljci ogromno življenjskih in strokovnih izkušenj in da mnogo bolje kot mi vedo, kaj je za ljudi sprejemljivo in koristno. Poskušali smo ustvariti skupno znanje, sestavljeno iz njihovih predznanj, izkušenj in modrosti in iz tega, kar smo prinesli mi – svoje strokovne izkušnje in znanja. Naš prispevek so bile tudi materialne in organizacijske možnosti za izvajanje programov ter energija in volja pomagati. Udeleženci naših programov so posebej cenili človeške komponente našega delovanja, seveda pa jim je veliko pomenilo tudi to, da so imeli možnost naučiti se nekaj novega. Učenje novega je predvsem izhajalo iz vzajemnega učenja in izmenjave izkušenj udeležencev programov (slovenskih in lokalnih strokovnjakov in lokalnih koristnikov) in v znatno manjši meri iz teoretske zakladnice psiholoških strok. Temu so bile prilagojene metode dela – interaktivno učenje, s poudarkom na skupinskem delu in igranju vlog. Pri našem delovanju se nam je vselej zdelo nadvse pomembno razvijati enakopravne in spoštljive odnose z lokalnimi partnerskimi nevladnimi organizacijami in institucijami in z udeleženci programov. Zavedali smo se, da so za realizacijo projekta oni mnogo bolj pomembni kot mi.

Krepitev lokalnih virov in kapacitet je tesno povezana s trajnostjo učinkov programov. Razvijanje domačega znanja in s tem zagotavljanje trajnosti ni le nujna karakteristika razvojnih programov, temveč tudi dodana vrednost humanitarnih programov. Pogoj za trajnostne učinke je kontinuiteta programov. To pomeni, da ti programi ne smejo biti le enkratni dogodki («padalski» dogodki). Naša izkušnja je, da je eden od pogojev trajnosti dve ali triletno delovanje programa ob posebnih prizadevanjih za implementacijo pridobljenih znanj in izkušenj. Dober primer so programi razvijanja prostovoljnega dela v šolstvu. Nekajletni programi v BiH, na Kosovu in na Severnem Kavkazu so bili osnova za trajno prostovoljsko delovanje v okviru šol tudi po zaključku projektov. V Iraku kolega zdravnik, specialist javnega zdravstva, vrsto let po zaključku projekta, še vedno izvaja v šolo vgrajene

psihosocialne programe. , prav tako kolegice v Srbiji prav tako še vedno izvajajo psihosocialna usposabljanja učiteljev po modelu SF.

Mirovništvo. Individualno psihosocialno zdravje je neločljivo povezano s psihosocialnim zdravjem skupnosti. K po-konfliktnem okrevanju skupnosti sodi tudi sožitje in sodelovanje nekdanj sprtih strani. Želeli smo prispevati k procesom pomirjenja. Delo z učitelji je nudilo priložnost za takšno delovanje. Najboljšo pot vzpostavljanja normalnih odnosov vidimo v skupnih akcijah, prizadevanjih, projektih, v katerih prihaja do neposrednega stika med ljudmi ene in druge strani. Tridnevni seminarji za učitelje obeh strani (na Severnem Kavkazu Ingušev in Čečenov na eni strani in Osetijcev na drugi, na Kosovu skupni seminarji Albancev, Bošnjakov in Srbov in drugih manjšin) so nudili priložnosti za zблиžanje in prepoznavanje človečnosti v ljudeh sovražne strani. Seminarji so bili skupen projekt učiteljev ne glede na njihovo etnično ali versko pripadnost. Obravnavali so probleme, ki so bili skupni – učne težave otrok, vedenjske probleme, probleme v odnosu učitelj – starši, neugodne učinke revščine. Učitelji so skupno iskali rešitve za skupne težave – lastne poklicne težave in težave svojih učencev. Pričakovali smo, da bo vzpostavljanje dobrih medetničnih odnosov med učitelji vplivalo tudi na otroke, saj učitelji prenašajo svoja stališča v vzgojnem procesu na svoje učence. V ruralnih področjih so učitelji pomembni člani vaških skupnosti, v mnogih primerih so pravi »opinion maker-ji«. Pri svojem delu z učitelji na multietničnih področjih, smo dosegli kar nekaj sprememb v smeri zmanjševanja napetosti in zблиževanja nasprotnih strani. Programi, v katerih so sodelovali mladi iz različnih etničnih skupin, so prav tako prispevali k zблиževanju in sožitju. V Sloveniji je potekala vrsta poletnih taborov za mlade prostovoljce iz nekdanje skupne države, na katerih so se srečali, igrali nogomet in skupaj plesali Kosovci in Srbi in to v času, ko so bile prisotne velike napetosti med obema narodoma. Ob Črnem morju je bil poletni tabor za mlade Čečene, Inguše in Osetine.

Programi

Seznam predstavlja programe, ki so bili najbolj pogosto izvajani.

Psihosocialni programi za učitelje namenjeni krepitvi učiteljevih sposobnosti za pomoč otrokom v stiski, sodelovanju s starši, splošnemu izboljšanju psihosocialne klime šole in reševanju lastnih težav povzročenih po vojnih dogajanjih ali povezanih s poklicnim delom.

Usposabljanje šolskih svetovalnih delavcev za sodelovanje z učitelji in pomoč otrokom v stiski.

Usposabljanje zdravstvenih delavcev v osnovnem zdravstvu za prepoznavanje psiholoških in psihosocialnih motenj in za nudenje pomoči, ki je izvedljiva v okviru obstoječih delavnih okoliščin v osnovnem zdravstvu.

Svetovalni centri za otroke, mladostnike in starše v katerih prejemajo pomoč otroci in mladostniki z različnimi težavami, njihovi starši in kjer dobijo učitelji nasvete za delo z otroki.

Razvijanje prostovoljnega dela otrok in mladih in vzgoja mladih za odgovorno državljansko vlogo: Osnovni namen programa je razvijanje prostovoljnega dela otrok in mladih v okviru osnovnih šol, kar pomeni razvoj človeških virov za pomoč otrokom v šolah in za pomoč ljudem v skupnosti (ostareli, invalidni itd.) in obenem vzgojo otrok za aktivno državljansko vlogo.

Otrokove pravice: V okviru teh programov (program je zasnovala Blanka Jamnišek s sodelavci) smo usposabljali lokalne strokovnjake, da bi le-ti znanje o otrokovih pravicah prenesli na učitelje (kako učitelji seznanijo otroke o pravicah, ki jih imajo)

Medetnični programi za otroke in mlade: Ti programi so združevali otroke in mlade različnih etničnih skupin iz regije (Balkan, Severni Kavkaz) v okviru poletnih šol za prostovoljce in v okviru skupnih projektov.

Organizacija mednarodnih konferenc o psihosocialnem razvoju, duševnem zdravju in prostovoljnem delu. Namen konferenc je bil predvsem predstaviti udeležencem

modele dobre prakse, omogočiti izmenjavo izkušenj in razvijati projekte, v katerih se povezujejo države in regije, zlasti tiste, ki so bile v konfliktih.

Objavljanje literature o psihosocialnih temah: V okviru programov je bilo objavljenih veliko knjig, priročnikov, krajših informacij v jezikih dežel, kjer se je program izvajal (bosanski, srbski, albanski, ruski, arabski...).

Zaključna misel

Žal vedno novi oboroženi spopadi, spremljajoče stiske in hude prikrajšanosti prizadevajo otroke. Humanitarna in razvojna pomoč sta še kako potrebni za reševanje življenj in zmanjševanje trpljenja otrok. Del te pomoči je psihosocialna podpora otrokom pri obvladovanju težav in okrevanju od izgub in travm. V tej mehki in finančno manj zahtevni komponenti humanitarne in razvojne pomoči, majhna država Slovenija z domišljenim vlaganjem denarja v projekte lahko veliko prispeva.

LITERATURA:

Baloch-Kaloianov, E. in Mikuš Kos, A. *Activating Psychosocial Local Resources in Territories Affected by War and Terrorism*. IOS Press, Amsterdam, 2009.

Friedman, M. J. in Mikuš Kos, A. *Promoting the Psychosocial Well Being of Children Following War and Terrorism*. IOS Press, Amsterdam, 2005.

Mikuš Kos, A. *Training teachers in areas of armed conflict : a manual*. V: Intervention Supplement, 2005, Vol. 3.2.